

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

İKİNCİ BÖLÜM
KARAR

ABULIKEMU HELİLİ BAŞVURUSU

Başvuru Numarası : 2021/7144

Karar Tarihi : 13/5/2025

Başkan : Basri BAĞCI

Üyeler : Engin YILDIRIM

Rıdvan GÜLEÇ

Kenan YAŞAR

Yılmaz AKÇİL

Raportör : Merve ARSLANTÜRK

Başvurucu : Abulikemu HELİLİ

Vekili : Av. Ahmet UYGUR

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, sınır dışı etme kararı verilmesi nedeniyle yaşam hakkı ve kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 26/2/2021 tarihinde yapılmıştır. Komisyon, başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar vermiştir.

3. Bölüm tarafından Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 73. maddesi uyarınca sınır dışı etme işleminin tedbiren durdurulmasına karar verilmiştir.

4. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına gönderilmiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

5. Başvuru formu ve ekleri ile Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla erişilen bilgi ve belgeler doğrultusunda tespit edilen ilgili olaylar özetle şöyledir:

6. Başvurucu 1990 doğumlu bir erkek olup Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşdır.

7. Başvurucu 4/1/2018 tarihinde İstanbul İl Göç İdare Müdürlüğüne uzun dönem ikamet izni başvurusunda bulunmuştur. Görevli memurlar tarafından GÖÇNET Sistemi üzerinden yapılan sorgulama neticesinde başvurucu hakkında G-87 (genel güvenlik) tahdit kodu ile giriş yasağı olduğu, başvurusunun Türkiye'ye 26/9/2016 tarihinde giriş yaptığı, çıkışının ise olmadığı, vize ihlali yaptığı tespit edilmiştir.

8. İstanbul Valiliği 2/6/2018 tarihinde başvurusunun 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 54. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (d) ve (e) bentleri uyarınca sınır dışı edilmesine ve aynı Kanun'un 57. maddesi kapsamında bir ay süreyle idari gözetim altına alınmasına karar vermiştir.

9. Başvurucu, sınır dışı etme kararına karşı İstanbul 1. İdare Mahkemesinde (İdare Mahkemesi) iptal davası açmıştır. Dava dilekçesinde, Doğu Türkistan uyruklu bir Çin vatandaşı olup ülkesinde yaşadığı politik baskı ve zulüm nedeniyle ülkesinden kaçarak ailesi ile birlikte Türkiye'ye sığındığını ve sınır dışı kararının hiçbir somut delile dayanmadan verildiğini ileri sürmüştür. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Müslüman Uygur Türklerine uyguladığı zulüm ve baskıların kamuoyunun malumu olduğunu öne süren başvuru; namaz kıldığı, oruç tuttuğu, dinî gerekliliklerini yerine getirdiği için zulüm gördüğünü, eşiyle çocuğu Türkiye'de uzun dönem ikamet izni ile kaldığı için sınır dışı edilmesi hâlinde aile bütünlüğünün bozulacağını iddia etmiştir.

10. İdare Mahkemesince 17/12/2020 tarihinde davanın kesin olarak reddine karar verilmiştir. Kararın gerekçesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Dava dosyasının incelenmesinden, davacının en son 26/9/2016 tarihinde İstanbul Atatürk Havalimanı'ndan ülkemize giriş yaptığı, davalı idarece yapılan değerlendirme sonucunda davacının kamu düzeni ve güvenliği açısından tehdit oluşturduğu ve vize ihlali yaptığından bahisle 6458 sayılı Kanunun 54/1-(d, e) maddesi uyarınca sınır dışı edilmesine karar verildiği, bu işlemin iptali istemiyle bakılan davanın açıldığı anlaşılmıştır.

Uyumsuzlukta, kamu güvenliğini tehdit ettiği değerlendirilen davacı hakkında konulan 'G-87' genel güvenlik tahdit kaydının (giriş yasağının) bulunduğu, G-87 tahdit kaydının iptali istemiyle açılan davada Ankara 1. İdare Mahkemesi'nin 25/6/2020 tarih ve E.2020/376, K.2020/1246 sayılı kararıyla davanın reddine karar verildiği ve bu kararın Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi'nin 10/9/2020 tarih ve E.2020/2524, K.2020/1223 sayılı kararıyla onanarak kesinleştiği, Devletin hükümlanlık yetkisi uyarınca ülke için tehlike oluşturacağı kanaatine varılan yabancıları sınır dışı etme yetkisinin olduğu dikkate alındığında davacı hakkında oluşan makul şüphe olgusunun sınır dışı etme kararının tesisi için yeterli nitelikte bulunduğu, davacının ülkemize en son 26/9/2016 tarihinde giriş yaptığı, bu tarihten itibaren ikamet izni almadan yaşadığı ve vize ihlalinde bulunduğu anlaşıldığından 6458 sayılı Kanunun 54/1-(d, e) maddesi uyarınca davacının sınır dışı edilmesine ilişkin dava konusu işlemden hukuka ve mevzuata aykırılık bulunmadığı sonucuna varılmıştır."

11. Başvurucu, nihai hükmü 15/2/2021 tarihinde öğrendikten sonra süresinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

12. 6458 sayılı Kanun'un "Geri gönderme yasağı" başlıklı 4. maddesi şöyledir:

"Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleyle tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez."

13. 6458 sayılı Kanun'un "Sınır dışı etme kararı" başlıklı 53. maddesinin bireysel başvuru tarihi itibarıyla hâli şöyledir:

"(1) Sınır dışı etme kararı, Genel Müdürlüğün talimatı üzerine veya resen valiliklerce alınır.

(2) Karar, gerekçeleriyle birlikte hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancı, bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kendisi veya yasal temsilcisi, kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgilendirilir.

(3) Yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde idare mahkemesine başvurabilir. Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu bildirir. Mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. Yabancı'nın rızası saklı kalmak kaydıyla, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilmez."

14. 6458 sayılı Kanun'un "Sınır dışı etme kararı alınacaklar" başlıklı 54. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"(1) Aşağıda sayılan yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınır:

...

d) Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar

e) Vize veya vize muafiyeti süresini on günden fazla aşanlar veya vizesi iptal edilenler

..."

15. 6458 sayılı Kanun'un "Sınır dışı etme kararı alınmayacaklar" başlıklı 55. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"(1) 54 üncü madde kapsamında olsalar dahi, aşağıdaki yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınmaz:

a) Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar

..."

B. Uluslararası Hukuk

1. Uluslararası Mevzuat

16. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) "Yaşam hakkı" başlıklı 2. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ilgili kısmı şöyledir:

"Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur..."

17. Sözleşme'nin "İşkence yasağı" başlıklı 3. maddesi şöyledir:

"Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz."

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı

18. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) sınır dışı etme kararının uygulanması hâlinde kötü muamele yasağının ihlal edileceğine ilişkin şikâyetlerle ilgili ilkesel yaklaşımı için bkz. *A.A. ve A.A. [GK]*, B. No: 2015/3941, 1/3/2017, § 38.

19. AİHM, *M.A. ve diğerleri/Bulgaristan* (B. No: 5115/18, 20/2/2020) başvurusunda, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nden (Sincan) Müslüman Uygur olan başvurucların Çin'e gönderilmeleri hâlinde kötü muamele veya ölüm riskiyle karşılaşp karşılaşmayacaklarını incelemiştir. Yaptığı incelemede AİHM, öncelikle Sincan'da Uygurlara yönelik devlet politikalarının son yıllarda giderek sertleştiğini ve milyonlarca Uygur'un yeniden eğitim kamplarında zorla alıkonulduğunu tespit etmiş ve bu kamplarda kötü muamele, işkence ve zorla çalıştırma gibi uygulamaların olduğuna dair uluslararası raporlar ile örgütlerin raporlarına atıfta bulunmuştur. Kararda Çin'in terörle mücadele söylemi altında keyfi tutuklamalar yaptığını ve bireylerin etnik veya dini kimlikleri nedeniyle ağır hapis cezalarına mahkûm edildiğini özellikle belirtmiştir. AİHM, başvurucların da bu bağlamda terör örgütüyle bağlantılı olduğu iddiasının geri gönderilmeleri hâlinde ciddi sonuçlar doğurabileceğini değerlendirmiştir. Karara göre başvurucların Çin'den kaçmaları ve terörle bağlantılı olmakla suçlanmaları, sınır dışı edilmeleri hâlinde keyfi gözaltı, işkence hatta idam cezası riskini artırmaktadır. AİHM, Bulgar makamlarının başvurucların geçmişini ve Çin'deki potansiyel tehlikeleri yeterince değerlendirmedini belirlemiştir. Bilhassa başvurucların daha önce Çin'de zulme uğramadıkları veya normal bir hayat sürdükleri yönündeki iddiaların -mevcut insan hakları ihlalleri gözönüne alındığında- yetersiz olduğunu vurgulamıştır. İnsan hakları örgütlerinin raporlarına göre yurt dışına çıkan ve sonradan ülkelere geri gönderilen Uygurların önemli bir kısmının gözaltına alındığı, bazı durumlarda ortadan kaybolduğu veya ölüm cezasına mahkûm edildiği belgelenmiştir. Bu bağlamda başvurucların sınır dışı edilmelerinin ciddi bir tehlike oluşturacağı sonucuna varmıştır. Sözleşme'nin 2. ve 3. maddelerinin ihlal edildiğine ilişkin söz konusu kararda Sincan'da insan hakları ihlallerine dair insan hakları örgütleri ve uluslararası kuruluşların raporları ile bazı ülkelerin yetkili makamlarınca hazırlanmış raporlara yer verilmiştir (anılan kararda bkz. §§ 46-54). Raporlarda dikkat çeken hususlar şunlardır:

"...

B. Birleşik Krallık Hükümet Raporu

47. Kasım 2018'de yayımlanan Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı Ülke Politikası ve 'Devlete Muhalefet' başlıklı Bilgi Notu Sincan'daki durum hakkında şu bilgileri içermektedir:

2.4.30 Bağımsızlığı destekleyen veya desteklediği düşünülen ya da aşırıcılığı teşvik eden Uygurların ve diğer Müslüman azınlık gruplarının tutuklandığı, gözaltına alındığı, işkence gördüğü ve bazı durumlarda infaz edildiği bildirilmektedir. Nisan 2017'den bu yana yetkililer binlerce Uygur ve diğer Müslümanı gözaltına aldı ve onları işkence ve diğer kötü muamele riski altında oldukları yeniden eğitim kamplarında 'vatanseverlik eğitimine' tabi tutmaya zorladı. Başlangıçta bu uygulamalar kısa süreliydi, ancak şimdi insanların açık uçlu bir süre için alıkonulduğu görülüyor. Kaç kişinin uzun süreli gözaltında tutulduğuna

dair herhangi bir veri bulunmamakla birlikte tahminler on binler ile bir milyon arasında değişmektedir...

2.4.31 Yetkililer bölgedeki çok çeşitli davranışları 'aşırılıkçı' faaliyetlerle bağlantılı olarak görmekte ve bunun din, kültür ve dil de dâhil olmak üzere Uygur kimliğinin tehdit edici olmayan ifadelerini de içerebildiği görülmektedir. Yetkililerin, yurtdışında ailesi olan veya yurtdışına seyahat eden Uygurlara ve Sincan'daki diğer Müslüman etnik azınlıklara karşı da son derece şüpheli olma eğiliminde olduğuna dair raporlar bulunmaktadır...

2.4.32 Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin bağımsızlığını [destekleyen] veya desteklediği düşünülen ve yetkililerin dikkatini çeken veya çekmesi muhtemel olan kişiler veya geri döndüğünde bir 'yeniden eğitim kampına' kapatılacağını gösterebilen bir Uygur veya Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nden başka bir Müslüman zulüm ve/veya ciddi zarar görme riski altındadır.

C. Birleşik Devletler Hükümet Raporları

48. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığının Mart 2019 tarihinde yayımlanan Çin'deki İnsan Hakları Uygulamaları Hakkında 2018 Ülke Raporunda, Sincan'a ilişkin şunlar ifade edilmektedir:

Hükümetin 'Çinileştirme' kampanyası, etnik Uygurların serbestçe seyahat etme veya seyahat belgesi alma imkânlarının kısıtlanması; Sincan'da daha fazla gözetim ve silahlı polis varlığı; ve kültürel ve dinî uygulamalara yönelik yasal kısıtlamalar da dâhil olmak üzere etnik temelli hareket kısıtlamaları ile sonuçlanmıştır...

Xinhua'ya [Çin'in resmî haber ajansı] göre 2017 yılında Sincan hükümeti ayrıca 'aşırıcılığı kontrol altına alma ve ortadan kaldırma' çabalarını kodlayan yeni 'Radikalleşmeden Arındırma Yönetmelikleri'ni uygulamaya koydu. Aşırıcılığın geniş tanımı, 2017'den bu yana 800.000 ila muhtemelen iki milyondan fazla Uygur, etnik Kazak ve diğer Müslümanların vatanseverlik aşılırmak ve dinî ve etnik kimliklerini silmek için tasarlanmış 'eğitim yoluyla dönüşüm' merkezlerinde veya toplama kamplarında gözaltına alınmasıyla sonuçlandı. Bu kişiler arasında yurtdışında okuyan ya da çalışanlardan Çin'e dönmeleri emredilenler de vardı. Uluslararası medya, merkezlerdeki güvenlik görevlilerinin bazı tutuklulara kötü muamele ettiğini, işkence yaptığını ve öldürdüğünü bildirdi...

Toplama kampları dışında hükümet, azınlıkların kültür, dil ve dinî kimliklerini ifade etmelerine yönelik ciddi kısıtlamalar getirmiş, 'anormal' sakal bırakma, kamuya açık yerlerde peçe takma, sigara ve alkolü aniden bırakma gibi hükümetin 'aşırılık' işareti olarak gördüğü davranışları yasaklayan yönetmelikler çıkarmıştır. Yönetmelikler çocuklara isim verilirken bazı İslami isimlerin kullanılmasını yasakladı ve çocuklara din eğitimi verilmesine cezalar getirdi. Yetkililer 'hane halkı araştırmaları' ve 'ev ziyaretleri' gerçekleştirmiş, yetkililer veya gönüllüler Uygurların evlerinde zorla yaşamış ve aileleri 'aşırıcılık' belirtileri açısından izlemiştir...

Uygurlar ve diğer dinî azınlıklar, bölücülük ve devlet güvenliğini tehlikeye atma suçlamalarıyla uzun hapis cezalarına mahkûm edilmeye ve bazı durumlarda adil yargılama olmaksızın idam edilmeye devam etti. Güvenilir kaynaklara göre hükümet, mevcut tesislerdeki kapasite fazlasını hafifletmek için Sincan'da yeni cezaevleri inşa etti...

Hükümet yabancı ülkelere ülkeyi terk eden Uygurları geri göndermeleri veya vize vermemeleri için baskı yaptı ve geri gönderilen Uygurlar geri döndüklerinde hapis ve kötü muamele riskiyle karşı karşıya kaldı. Zorla ülkelerine geri gönderilen bazı Uygurlar Çin'e

vardıktan sonra ortadan kayboldu. Yurtdışında eğitim gören Uygurların aile üyelerine de öğrencileri Çin'e dönmeye ikna etmeleri için baskı yapıldı ve geri dönen öğrenciler gözaltına alındı ya da yeniden eğitim kamplarına katılmaya zorlandı...

49. Dışişleri Bakanlığının, Eylül 2018'de yayımlanan Terörizm Hakkında 2017 Ülke Raporları, Sincan'daki durumu şu şekilde tanımlamıştır:

Terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılığı iç istikrarı tehdit eden 'üç şeytani güç' olarak nitelendiren Çin, iç terörle mücadele çabalarını artırmaya devam etti ve terörle mücadele için daha fazla bölgesel işbirliği çağrısında bulundu. Mart-Nisan [2018] aylarında Çin, Sincan'da Uygur ve diğer Müslüman etnik grupları hedef alan ve yetkililerin 'ayrılıkçı, aşırılıkçı ve terörist faaliyetler' olarak tanımladıkları faaliyetlerin kökünü kazımayı amaçladığı bildirilen büyük bir güvenlik kampanyası başlattı. Kampanya, sayıları binlerle ifade edilen gözaltıların yanı sıra geleneksel poliseye tedbirlerin yoğun bir şekilde kullanılmasını, yüksek teknolojlili gözetim ve izleme sistemlerinin devreye sokulmasını, DNA ve diğer biyometrik verilerin gönülsüz bir şekilde toplanmasını ve camilerin kapatılmasını içeriyordu.

Çin'in birincil terörle mücadele odağı, Pekin'in Doğu Türkistan İslami Hareketi'ne (DTİM) atfettiği etnik Uygur aşırılık yanlıları olmaya devam etti. Çin, DTİM'in Çin'de aktif olduğuna dair bağımsız bilgi olmamasına rağmen, Sincan'daki şiddetin çoğundan DTİM'in sorumlu olduğunu savunuyor. Çin'in terörizm tehdidine verdiği tepkiyi, liderliğinin ayrılıkçı veya Çin Toplum Partisi için siyasi olarak yıkıcı olduğunu düşündüğü faaliyetleri bastırmasından ayırt etmek zor olmuştur. Ayrılıkçı ya da yıkıcı olduğu iddia edilen endişelere yanıt olarak Çin, daha sıkı güvenlik kontrolleri, seyahat kısıtlamaları ve dini uygulamalara getirilen sınırlamalar da dâhil olmak üzere Sincan'daki güvenlik ve gözetim faaliyetlerini yoğunlaştırdı...

Çin, sınırlarının ötesinde, benzer şekilde geniş bir 'aşırıcılık' tanımı yapan ve insan hakları endişelerini dile getiren ülkelerle güvenlik ve terörle mücadele işbirliği arayışına girdi. Örneğin Mısırlı yetkililer, Çin hükümetinin Mısır'daki Uygur öğrencilerin Çin'e dönmesi yönündeki emrini takiben Temmuz ayında en az 34 Çin uyruklu Uygur'u tutukladı ve sınır dışı etti. Geri dönen Uygurların yeniden eğitim kamplarına gönderildiği ve burada en az iki kişinin öldüğü bildirildi.

50. Dışişleri Bakanlığının Ekim 2018'de yayımladığı 2018 Terörizm Ülke Raporlarında buna ek olarak şu ifadeler yer almaktadır:

Önceki yıllara göre kayda değer bir değişim gösteren Çin, 'yeni aşırıcılıkla mücadele politikaları' sayesinde 2018 yılında Sincan'da hiçbir şiddet içeren terör olayının meydana gelmediğini açıkladı ve böylece Pekin'in Sincan'daki baskıcı kampanyasını alenen meşrulaştırmış oldu.

Ekim ayında, Sincan bölgesel hükümeti mevcut yönetmelikleri değiştirerek yetkililerin aşırıcılıktan şüphelenilen kişileri 'radikalleştirmek' için 'mesleki beceri eğitim merkezlerini' kullanabileceğini belirtti. Uydu görüntüleri analizi, görgü tanıklarının ifadeleri ve insan hakları grupları, hapisane ile tutarlı olarak jiletli tel, nöbetçi kuleleri ve tek çıkış noktalarının kullanıldığını belgelemektedir. Önceki kurallar meslek merkezlerine atfıta bulunmuyordu ve değişiklik geriye dönük olarak Uygurların ve Sincan'daki diğer azınlıkların 2017'de başlayan toplu gözaltılarına yasal kılıf sağladı... Uluslararası basında da kamplardaki aşırı kalabalık nedeniyle Uygurların toplu olarak Çin'in iç bölgelerine nakledildiğine dair haberler çıkmaya başladı ve bu tesislerdeki işkence ve ölümler de dâhil olmak üzere acımasız gözaltı koşulları anlatıldı.

D. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Raporları

51. İnsan Hakları İzleme Örgütü de 2018 Dünya Raporu'nda Sincan'daki durum hakkında yorumda bulunmuştur:

Yetkililer Uygurların yurtdışı bağlantılarını giderek daha fazla kısıtladı ve cezalandırdı. Ekim 2016'dan bu yana yetkililer Sincan'da ikamet edenlerin pasaportlarını keyfi olarak geri aldı. Yaklaşık Nisan 2017'den bu yana yetkililer binlerce Uygur ve diğer Müslümanı keyfi olarak 'vatanseverlik' eğitimine tabi tutuldukları merkezlerde alıkoyma.

Yetkililer ayrıca Mısır da dâhil olmak üzere yurtdışında okuyan Uygur öğrencilerin Sincan'a dönmelerini emretti ve Temmuz ayında Mısırlı yetkililer, muhtemelen Çin'in emriyle, dönmeyenleri topladı. Eylül ayına kadar yaklaşık 20 Uygur zorla Sincan'a geri gönderilirken 12'si serbest bırakıldı. Geri dönenlerden bazıları gözaltına alındı; bir Sincan mahkemesi, Mısır'ın El-Ezher Üniversitesinden doktora derecesiyle döndükten sonra İslam alimi H.T.yi 10 yıl hapis cezasına mahkûm etti.

52. Kuruluş, 2019 Dünya Raporu'nda aşağıdaki ek yorumlarda bulunmuştur:

Dini uygulamalar üzerinde daha önce görülmemiş düzeyde kontrol uygulayan yetkililer, bölgede İslam'ın uygulanmasını fiilen yasakladılar...

Hükûmet, Türki Müslümanların yurtdışındaki insanlarla iletişim kurmasını yasakladı ve ülke dışında yaşayan bazı Uygurlara ve etnik Kazaklara Çin'e dönmeleri için baskı yaparken, diğerlerinden yurtdışındaki yaşamları hakkında ayrıntılı kişisel bilgi vermelerini istedi.

53. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Sincan'daki durumla ilgili olarak Eylül 2018'de yayımladığı 'İdeolojik virüslerin kökünü kazımak: Çin'in Sincan Müslümanlarına yönelik baskı kampanyası' başlıklı raporda şu ifadelere yer verilmiştir:

Yetkililer, Sincan'da istikrar ve güvenliğin korunması ve terörist ve aşırılık yanlısı olarak görülenlere 'kesin' ve 'derinlemesine' bir şekilde 'saldırmak' adına sert muameleyi haklı göstermeye çalıştılar. Sincan yetkilileri bu sorunların kökeninde Türki Müslümanların 'sorunlu fikirleri' olduğunu iddia ediyor. Bu fikirler, yetkililerin aşırı dini dogmalar olarak tanımladıkları şeylerin yanı sıra, İslami, Türki, Uygur veya Kazak olsun, Han Çinli olmayan herhangi bir kimlik duygusunu da içeriyor. Yetkililer bu tür inanç ve yakınlıkların 'düzeltilmesi' veya 'ortadan kaldırılması' gerektiğinde ısrar etmektedir.

Sincan yetkilileri, aralarında Kazakistan, Türkiye, Malezya ve Endonezya'nın da bulunduğu '26 hassas ülke'den oluşan resmî bir listeyle bağlantısı olan kişileri hedef alarak yabancı bağlantıları cezalandırılabilir bir suç hâline getirmiştir. Bu ülkelere giden, aileleri olan ya da oradaki insanlarla iletişim kuran kişiler sorgulandı, gözaltına alındı ve hatta yargılanıp hapsedildi...

Çin hükûmetinin Sincan'da İslam'ın uygulanmasına yönelik kısıtlamaları dünyadaki en katı ve en kapsamlı kısıtlamalar arasında yer alıyor... Çin hükûmeti, bölgedeki terörizm ve aşırıcılığı ortadan kaldırmak için gerekli olduğunu düşündüğü birçok baskıcı önlemi haklı göstermeye çalışmıştır...

Çin hükûmeti, DTİM'i ve Uygurların bağımsızlığını barışçıl bir şekilde savunanlar da dâhil olmak üzere diğer Uygur örgütlerini ve bireylerini terörist olarak etiketlemek için

yabancı hükümetler ve hükümetler arası kuruluşlar nezdinde lobi faaliyetlerine devam etmekte ve Sincan'da terörle mücadele çabaları olduğunu söylediği konularda yabancı işbirliği arayışına girmektedir. Örneğin Nisan 2018'de Uygur hakları aktivisti D... İ...'nın bir BM forumuna akreditasyonunu 'terörist' olduğu iddiasıyla engellemeye çalışmış ancak başaramamıştır.

Sincan'da, başta 2014'teki Urumçi pazar bombalaması olmak üzere bir dizi şiddet olayı ve 2013'te Pekin'de ve 2014'te Kunming'de Uygurlara atfedilen şiddet olayları rapor edilmiştir. Bu ve diğer şiddet olaylarıyla ilgili raporların çoğu, olayları genellikle önceden planlanmış saldırılar, genellikle de terörizm olarak tanımlamaktadır. Çin hükümeti bu olayların bazılarını DTİM gibi yabancı grupları sorumlu tutsa da bu grupların varlığı, gücü ve tehdit düzeyi tartışılmaktadır...

Sert Darbe Kampanyası kapsamında Çinli yetkililer keyfi gözaltı uygulamalarını artırdı. Polis tarafından gözaltına alınan kişiler önce sorgulanıyor, ardından ya gözaltı merkezlerine naklediliyor ya da doğrudan siyasi eğitim kamplarına götürülüyor. Gözaltı merkezlerinde yargılanmadan önce tutuluyorlar; suçlu bulunmayan ve hapis cezasına mahkûm edilmeyenler siyasi eğitim kamplarına gönderiliyor ya da serbest bırakılıyor.

Gözaltına alınanlar, gözaltı merkezlerinde dayak, tavana ve duvara asılma ve uzun süre prangaya vurulma gibi işkence ve kötü muamele gördüklerini anlattılar...

54. Uluslararası Af Örgütü'nün 2017-2018 Yıllık Raporu'na göre:

Mayıs ayında, Çin makamlarının Sincan'da yurtdışında eğitim gören tüm Uygurları Çin'e dönmeye zorlamak için bir politika başlattığına dair basında haberler yer aldı. Türkiye'de eğitim gören ancak Sincan'a geri dönen altı Uygur'a tanımlanmamış suçlamalarla 5 ila 12 yıl arasında değişen hapis cezaları verildi. Nisan ayında Çinli yetkililer Mısır'daki bazı öğrencilerin akrabalarını Mayıs ayına kadar eve dönmeye zorlamak için gözaltına aldı. Geri dönenlerden bazılarının işkence gördüğü ve hapsedildiği yönünde raporlar alındı. Temmuz ayında Mısırlı yetkililer Mısır'da bulunan ve çoğunluğunu Uygurların oluşturduğu yüzlerce Çin vatandaşını kitlesel bir şekilde toplamaya başladı. Bunlardan en az 22 Uygur zorla Çin'e geri gönderildi.

Mısır'da iki yıl eğitim gördükten sonra 2015 yılında Çin'e dönen Uygur kadın B... A... Mart ayında gözaltına alındı ve Haziran ayında gizli bir yargılamanın ardından yedi yıl hapse mahkûm edildi."

20. AİHM A.B. ve Y.W./Malta (B. No: 2559/23, 4/2/2025) başvurusunda başvuruçuların Çin'e sınır dışı edilmeleri durumunda dinî inançları (Müslümanlık) ve etnik kökenleri (Uygur) nedeniyle kötü muameleye maruz kalacakları iddiasını incelemiştir. Kararda, Sincan'da Müslüman Uygurlara yönelik baskı politikalarının uluslararası kuruluşlar tarafından belgelendiğini vurgulamış; özellikle Uygur kökenli kişilerin zorla alıkonulma, işkence, kötü muamele, keyfi gözaltı ve zorunlu çalışma gibi ciddi insan hakları ihlallerine maruz kalabileceğini belirtmiştir. AİHM, başvuruçuların Uygur etnik kimliği ve Müslüman dinî aidiyetleri nedeniyle Çin'e dönüşlerinde özel bir risk altında olabileceklerini değerlendirmiştir. Bunun yanında başvuruçuların Çin'den ayrılarak Malta'da eğitim görmelerini de önemli bir bireysel etken olarak ele almış, Çin makamlarının yurt dışında eğitim gören Uygurları potansiyel tehdit olarak algılayabileceğini vurgulamıştır. Bu bağlamda başvuruçuların yurt dışındaki faaliyetleri nedeniyle Çin'e döndüklerinde baskıya uğrama ihtimallerinin gözardı edilemeyeceğini ifade etmiştir. AİHM ayrıca başvuruçuların iltica taleplerinin 2016 yılında değerlendirilip 2017 yılında reddedildiğini fakat sınır dışı

kararlarının ancak 2022 yılında gündeme geldiğini açıklamış, bu süre zarfında Çin'deki insan hakları durumunun kötüleştiğine dikkat çekmiştir. Bu nedenle ilk değerlendirmelerin güncelliğini yitirdiğini ve sınır dışı işleminin yeni bir risk analizi gerektirdiğini belirtmiştir. Ayrıca Çin'de güvenli bir iç bölgeye yerleştirilme olasılığının belirsizliğini vurgulayarak başvurucuların geri döndüklerinde herhangi bir bölgeye güvenli şekilde yerleşip yaşayabileceklerine dair somut bir güvence bulunmadığını değerlendirmiştir. Sonuç olarak başvurucuların Çin'e sınır dışı edilmesi hâlinde ciddi risklerle karşı karşıya kalabileceklerini ve ulusal makamların bu riskleri gereğince değerlendirmedeğini belirterek Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Söz konusu kararda yer alan ve Sincan'daki insan hakları ihlallerini belgeleyen raporların bir kısmı şöyledir:

"...

1. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi [BMİHYKO]

31. [BMİHYKO'nın] Sincan'daki insan hakları sorunlarına ilişkin 31 Ağustos 2022 tarihli en son değerlendirmesine göre:

139. Geçtiğimiz birkaç yıl içinde, yurtdışında çeşitli ülkelerde yaşayan Uygur toplumu üyelerinin, uluslararası hukukun geri gönderme yasağını ihlal ederek zorla geri gönderildiklerine veya Çin'e zorla geri gönderilme riski altında olduklarına dair güvenilir bilgiler alınmıştır. BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi ve Özel Prosedürler de dâhil olmak üzere BM insan hakları mekanizmaları, Uygurların Çin'e zorla geri gönderildiklerine dair haberlerle ilgili endişelerini dile getirmiş ve bu tür durumlarda hem Çin'in hem de üçüncü ülkelerin insan hakları ve mülteci hukuku yükümlülüklerini hatırlatmıştır...

...

142. ... Sincan'daki insan hakları durumunun genel değerlendirmesi ışığında, Uygurlara ve Sincan'daki diğer Müslüman azınlıklara ev sahipliği yapan ülkeler, geri göndermeme ilkesinin ihlaline yönelik gerçek risklerin söz konusu olduğu her durumda, bu kişileri zorla geri göndermekten kaçınmalıdır.

...

153. [BMİHYKO], uluslararası topluma, bu tavsiyelerin ardından Sincan bölgesinde insan haklarının korunması ve geliştirilmesinin güçlendirilmesine yönelik çabaları desteklemesini tavsiye eder. Devletler ayrıca, geri gönderilme riski altında olan Uygur ve diğer ağırlıklı olarak Müslüman azınlık mensuplarını Çin'e geri göndermekten kaçınmalı ve mağdurlara bulundukları Devletlerde tıbbi ve psiko-sosyal destek de dâhil olmak üzere insani yardım sağlamalıdır.

...

III. DİĞER MALZEMELER

33. Safeguard Defenders isimli kuruluş tarafından hazırlanan ve başvuranlar tarafından iç hukuktaki yargılamalarda sunulan, en son kurumsal tespit ve eylemlerin özeti şu şekildedir:

a. Avrupa Birliği

22 Mart 2021 tarihinde Avrupa Konseyi, dünyanın çeşitli ülkelerinde ciddi insan hakları ihlalleri ve suistimallerinden sorumlu on bir kişi ve dört kuruluşa kısıtlayıcı tedbirler getirdi. Hedef alınan ihlaller arasında, özellikle Çin'in Sincan bölgesindeki Uygurlara yönelik geniş çaplı keyfi gözaltılar yer almaktadır.

Avrupa Birliği, 22 Nisan 2022 tarihli '2021 Dünya'da İnsan Hakları ve Demokrasi (ülke raporları)' raporunda şu ifadelere yer vermektedir: Sincan'da hükümet, geniş bir siyasi yeniden eğitim kampı ağına sahip olmayı sürdürmüş, yaygın gözetim faaliyetleri yürütmüş ve inanç veya din özgürlüğü de dâhil olmak üzere temel özgürlüklerin kullanımına ve Uygurlar ile diğer azınlıklara mensup kişilere yönelik sistematik kısıtlamalar uygulamıştır. Zorla kısırlaştırma ve doğum kontrolü, ailelerin ayrılması ile cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarının da bildirildiği belirtilmiştir. Çin'in Sincan politikasını yaşamış kişilerle yapılan görüşmelere ve açık kaynaklı bilgilerin analizine dayanan raporlar, Çin'in Sincan'daki politikalarını 'insanlığa karşı suçlar' olarak tanımlamıştır.

9 Haziran 2022 tarihinde Avrupa Parlamentosu, Sincan polis dosyaları da dâhil olmak üzere, Sincan'daki insan hakları durumuna ilişkin kararda insanlığa karşı işlenmeye devam eden suçları ve ciddi bir soykırım riskini kınamıştır.

...

F. Uygur Mahkemesi ile diğer güvenilir ve bağımsız soruşturma organları ve araştırma kuruluşları, Çin'in Uygurlar ve diğer etnik Türk halklarına yönelik ciddi ve sistematik insan hakları ihlallerinin işkence, insanlığa karşı suçlar ve soykırım teşkil ettiği sonucuna varmıştır; ABD Hükümeti ile ABD, Kanada, Birleşik Krallık, Hollanda, Belçika, Fransa, Litvanya, Çekya ve İrlanda'daki yasama organları da benzer değerlendirmelerde bulunmuştur.

G. 2017 yılından bu yana çeşitli sivil toplum kuruluşları, Çin'in Sincan'da Uygurlar, Kazaklar ve çoğunluğu Müslüman olan diğer etnik grupları kitlesel olarak gözaltına alma politikasını sürdürdüğünü defalarca raporlamıştır.

H. Uygurlara yönelik ağır insan hakları ihlalleri, Çin'in iç ve dış politikalarında giderek artan baskıcı ve saldırgan tutumunun bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

1. Çin Halk Cumhuriyeti'nde Uygur topluluğuna yönelik olarak, kitlesel sınır dışı etme, siyasi endokrinasyon, ailelerin ayrılması, din özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar, kültürel tahribat ve yaygın gözetim uygulamaları dâhil olmak üzere yürütülen sistematik baskıcı ve vahşi yöntemleri en güçlü ifadelerle kınar.

2. Uygur çocuklarının ailelerinden koparılması ve doğumların engellenmesine yönelik uygulamalara ilişkin güvenilir kanıtların insanlığa karşı suçlar teşkil ettiğini ve ciddi bir soykırım riski oluşturduğunu ifade eder; Çin makamlarını, devlet destekli zorla çalıştırma ve kitlesel zorunlu kısırlaştırma programlarını tamamen durdurmaya ve Uygur nüfusu içerisinde doğumların önlenmesine yönelik zorla kürtaj ve doğum kontrol ihlallerine yaptırım gibi tüm uygulamalara derhâl son vermeye çağırır.

3. Terörizm veya aşırılık iddialarına dayalı olarak verilen aşırı ve keyfi mahkûmiyet kararlarına ilişkin ciddi endişelerini dile getirir; Çin'in yeniden eğitim kamplarında kadınlara yönelik sistematik tecavüz, cinsel istismar ve işkence iddialarından duyduğu kaygıyı da ifade eder.

...

c. Birleşmiş Milletler

10 Haziran 2022 tarihinde, BM İnsan Hakları sistemindeki bağımsız uzmanlardan oluşan en büyük organ olan yirmi dört BM Özel Prosedürü bir kez daha şu açıklamayı yapmıştır: '2017'den bu yana, Sincan'da Uygurların ve diğer Müslüman azınlıkların haklarının din veya inanç temelinde ve ulusal güvenlik ve aşırıcılığı önleme bahanesiyle yaygın bir şekilde ihlal edildiğine dair endişelerimizi defalarca dile getirdik. Özel Raportörler tarafından İnsan Hakları Konseyi'ne sunulan çeşitli raporlarda da bu ve benzeri konular defalarca gündeme getirilmiştir.'

19 Temmuz 2022 tarihinde, nedenleri ve sonuçları da dâhil olmak üzere köleliğin çağdaş biçimleri konusunda BM Özel Raportörü Tomoya Obokata, etnik, dinî ve dilsel azınlık topluluklarına mensup kişileri etkileyen köleliğin çağdaş biçimleri konusunda BM Genel Kuruluna sunduğu raporda şunları belirtmiştir:

...

23. Özel Raportör, paydaşlar tarafından yapılan başvurular, bağımsız akademik araştırmalar, açık kaynaklar, mağdurların ifadeleri, paydaşlarla yapılan istişareler ve Hükümet tarafından sağlanan açıklamalar dâhil olmak üzere mevcut bilgilerin bağımsız bir değerlendirmesine dayanarak, Sincan'da tarım ve imalat gibi sektörlerde Uygur, Kazak ve diğer etnik azınlıklar arasında zorla çalıştırmanın meydana geldiği sonucuna varmanın makul olduğunu düşünmektedir. Devlet tarafından yetkilendirilmiş iki farklı sistem mevcuttur: (a) azınlıkların alıkonulduğu ve işe yerleştirildiği mesleki beceri eğitim ve öğretim merkezi sistemi; ve (b) ihtiyaç fazlası kırsal işçilerin ikincil veya üçüncül sektör işlerine aktarıldığı işgücü transferi yoluyla yoksulluğun azaltılması sistemi...

24. Bu programlar, Hükümetin iddia ettiği gibi, azınlıklar için istihdam fırsatları yaratabilir ve gelirlerini artırabilirken, Özel Raportör, etkilenen topluluklar tarafından yapılan işin gönülsüz niteliğine işaret eden zorla çalıştırma göstergelerinin birçok durumda mevcut olduğunu düşünmektedir. Ayrıca, aşırı gözetim, kötü yaşam ve çalışma koşulları, hapsedme yoluyla hareketin kısıtlanması, tehditler, fiziksel ve/veya cinsel şiddet ve diğer insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleler de dâhil olmak üzere, zorla çalıştırma sırasında etkilenen işçiler üzerinde uygulanan yetkilerin niteliği ve kapsamı gözönüne alındığında, bazı durumlar insanlığa karşı bir suç olarak köleleştirme anlamına gelebilir. ...

d. Diğer

9 Aralık 2021 tarihinde, kapsamlı duruşmalar ve dokümantasyon ardından, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin bir parçası ve S.M.nin davasının baş savecısı olan Sir G.N. başkanlığındaki bağımsız Uygur Mahkemesi kararını Westminster Kilise Evi'nde verdi. Uygur Mahkemesinin kararında:

...

180. Çin'e atfedilebilecek Uygurlara yönelik işkence makul şüphenin ötesinde tespit edilmiştir.

181. Çin'e atfedilebilecek insanlığa karşı suçlar, makul şüphenin ötesinde şu eylemlerle tespit edilmiştir: sınır dışı etme veya zorla nakletme; hapis veya diğer ciddi fiziksel özgürlükten mahrum bırakma; işkence; tecavüz ve diğer cinsel şiddet; zorla kısırlaştırma; zulüm; zorla kaybetme; ve diğer insanlık dışı eylemler.

190. Buna göre, Mahkeme, kamuya açık olarak dinlenen kanıtlara dayanarak, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sincan'daki Uygurların önemli bir bölümünü yok etmeyi amaçlayan doğumları önlemeye yönelik tedbirler uygulayarak soykırım işlediğine makul şüphenin ötesinde ikna olmuştur."

V. İNCELEME VE GEREKÇE

21. Anayasa Mahkemesinin 13/5/2025 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Adli Yardım Talebi Yönünden

22. Anayasa Mahkemesi tarafından adli yardım talebinin kabul edilebilmesi için gerekli şartlar *Mehmet Şerif Ay* ([2. B.], B. No: 2012/1181, 17/9/2013, § 23) kararında, yabancıların adli yardım talepleri konusunda benimsenen ilkeler ise *Nadali Agheli Kohne Shahri* ([1. B.], B. No: 2014/12633, 9/9/2015, §§ 17, 18) kararında yer almaktadır. Anılan ilkelere göre adli yardım için gerekli şartlar mevcutsa karşılıklılık şartı gerçekleşmese bile yabancıların adli yardım talebi kabul edilmelidir. Somut başvuruda da yargılama giderlerini ödeme gücünden yoksun olduğu anlaşılan başvuruçunun adli yardım talebinin kabulüne karar verilmesi gerekir.

B. Yaşam Hakkı ve Kötü Muamele Yasağının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvuruçunun İddiaları

23. Başvuruçusu; Uygur Türklerine karşı uygulanan baskı, zulüm ve asimilasyon politikaları ile kültürel ve dinî baskılar nedeniyle ülkesini terk ederek ailesiyle birlikte Türkiye'ye sığındığını, sınır dışı edilmesi hâlinde insan onuruna yakışmayacak muameleye ve ölüm cezasına maruz kalma tehlikesinin olduğunu belirterek yaşam hakkının ve kötü muamele yasağının ihlal edileceğini ileri sürmüştür.

2. Değerlendirme

24. Anayasa'nın "Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı" başlıklı 17. maddesinin birinci fıkrasının ilgili kısmı ile üçüncü fıkrası şöyledir:

"Herkes, yaşama ... hakkına sahiptir.

...

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz."

a. Kabul Edilebilirlik Yönünden

25. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Esas Yönünden

i. Genel İlkeler

26. Yabancıların ülkeye girişleri, ülkede ikamet etmeleri ve ülkeden çıkarılmaları, uluslararası hukukta da kabul edildiği üzere devletin egemenlik yetkisi kapsamındadır (birçok karar arasından bkz. *A.A. ve A.A.*, § 54).

27. Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında kötü muamele yasağı güvence altına alınmıştır. Bu yasakla ilgili herhangi bir istisna da kabul edilmemiştir. “*Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması*” başlıklı 15. maddede ise savaş, seferberlik hâllerinde veya olağanüstü hâllerde de savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında yaşam hakkı ile maddi ve manevi varlığın bütünlüğüne dokunulamayacağı ifade edilmiştir. Kötü muamele yasağının mutlak niteliğini ortaya koyan sözü edilen düzenlemelere göre bir yabancı sınır dışı edileceği ülkede Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasına aykırı bir muameleye uğrayacağı konusunda gerçek bir riskle karşı karşıya kalacağına inanılması için esaslı gerekçelerin gösterildiği hâllerde yabancı sınır dışı edilmesi kötü muamele yasağını ihlal edebilir zira böyle bir durumda yabancı sınır dışı edilmesi riskiyle karşı karşıya kalması devletin tutumunun doğrudan bir sonucudur. Dolayısıyla devlet bu hâllerde yabancıyı o ülkeye sınır dışı etmeme yükümlülüğü altındadır (bazı değişikliklerle birlikte bkz. *A.A. ve A.A.*, §§ 55, 56; *Masoud Talebi* [2. B.], B. No: 2023/26088, 19/3/2024, § 64). Bu yükümlülük, yabancıların riskin bulunduğu ülkeye dolaylı olarak gönderilmemelerini de kapsamaktadır (*A.D.* [1. B.], B. No: 2014/19506, 3/4/2019, § 55).

28. Sınır dışı edilmesi hâlinde kötü muameleye uğrayacağını iddia eden yabancı, ilke olarak sınır dışı edileceği ülkede kötü muameleye uğrayacağı konusunda gerçek bir riskle karşı karşıya kalacağına inanılması için esaslı nedenler bulunduğunu kanıtlayabilecek delilleri idari merciler ile yargı mercilerine sunmalıdır. Bu doğrultuda yabancı, sınır dışı edileceği ülkede var olduğunu iddia ettiği kötü muamele riskinin ne olduğunu makul şekilde açıklamalı, varsa bu iddiayı destekleyen bilgi ve belgeleri ibraz etmelidir (*A.A. ve A.A.*, § 68).

29. Yabancı; sınır dışı edileceği ülkedeki kamu makamlarının, etnik kökenleri, dinî inançları, siyasi görüşleri ya da belirli bir gruba mensubiyetleri gibi nedenlerle kişilere sistematik olarak kötü muamelede bulunduklarını iddia ediyor ise uygulamanın varlığı ile risk altında olduğu iddia edilen gruba mensup olduğuna inanılması için ciddi nedenler bulunduğunu ortaya koymalıdır. Geri gönderileceği ülkedeki riskin kamu görevlisi olmayan kişi veya gruplardan kaynaklandığını ileri süren yabancı, hem riskin gerçekliğini hem de söz konusu ülkenin kamu makamlarının bu riski ortadan kaldırma konusunda yeterli korumayı sağlamakta yetersiz kalacaklarını kanıtlamalıdır. Bununla birlikte yabancı, sınır dışı edileceği ülkede uzun süredir devam eden genel siyasi istikrarsızlık ya da ülkenin tamamına yayılmış iç karışıklık nedeniyle kötü muameleye maruz kalacağını ileri sürmüştüğü anılan ülkenin genel koşullarının nesnel olarak kötü muamele yasağına aykırılık oluşturmayacağı idari ve yargısal makamlar tarafından ortaya konulmalıdır (*A.A. ve A.A.*, §§ 66-69).

30. İspat külfetinin başvurucaya ait olduğu ve bu külfetten doğan yükümlülüğün yerine getirildiği hâllerde idari ve yargı mercileri gerçek riskin varlığı konusunda titiz bir inceleme yapmalıdır. Bu inceleme yapılırken yabancı sınır dışı edilmesinin öngörülebilir sonuçları, yabancı sınır dışı edileceği ülkenin genel durumu, yabancı kişisel durumu ve

uğranılacağı iddia edilen muamelenin kötü muamele yasağı için aranan asgari ağırlık eşliğine ulaşp ulaşmadığı dikkate alınmalıdır. Riskin varlığı araştırılırken ulusal veya uluslararası kurum ve kuruluşların düzenledikleri raporlardan ya da somut olay hakkında bilgi edinilmesini sağlayacak başka kaynaklardan yararlanılması mümkündür (A.A. ve A.A., §§ 62-64).

31. Gerçek riskin varlığıyla ilgili değerlendirmede kural olarak sınır dışı kararının verildiği tarihteki koşullar dikkate alınmalıdır ancak yapılacak değerlendirmenin sonucunu doğrudan etkileyecek önemli gelişmeler de gözönünde tutulmalıdır (A.A. ve A.A., § 70).

32. Başvurucunun sınır dışı etme kararı verilmesi nedeniyle kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddiasıyla yaptığı ve sınır dışı edileceği ülkede Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasına aykırı bir muameleye uğrayacağı konusunda gerçek bir riskle karşı karşıya kalacağına inanılması için esaslı gerekçeleri gösterdiği bireysel başvurularda Anayasa Mahkemesinin rolü kural olarak başvurucuya, doğrudan veya dolaylı olarak kötü muamele riskiyle karşılaşacağı ülkeye gönderilmesine karşı koruyan etkili usul güvencelerinin sağlanıp sağlanmadığını tespit etmektir. Usul güvencelerinin sağlandığı durumlarda geri gönderilen ülkede gerçek bir kötü muamele riski bulunup bulunmadığı ayrıca değerlendirilir (bazı değişikliklerle birlikte bkz. A.A. ve A.A., § 71). Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi, somut olayın özel koşulları altında gerekli gördüğü hâllerde geri gönderilen ülkede gerçek bir kötü muamele riski bulunup bulunmadığını istisnai olarak ilk elden kendisi de inceleyebilir (A.A. ve A.A., § 72).

33. Anılan değerlendirmeler kuşkusuz sınır dışı edileceği ülkede gerçek bir ölüm riskiyle karşı karşıya kalacağına inanılması için esaslı gerekçeler gösteren yabancılar için de geçerlidir.

ii. İlkelerin Olaya Uygulanması

34. Beyanına göre başvuru, Uygur kökenli bir Müslüman'dır ve Çin'de Uygur Türklerine karşı uygulanan baskı, zulüm ve asimilasyon politikalarına dayanamayarak ülkesini terk edip Türkiye'ye sığınmıştır. Başvurucu, geri gönderilmesi durumunda Uygur kökenli bir Müslüman olması nedeniyle Çin'de kötü muamele riskiyle karşılaşacağını ileri sürmüştür.

35. İlgili hukukta yer verilen uluslararası raporlara (bkz. §§ 19, 20) bakıldığında Çin'in Sincan bölgesinde uygulanan politikaların bu bireylerin etnik ve dinî kimlikleri nedeniyle kitlesel olarak hedef alınmalarına ve geri gönderilmeleri hâlinde ciddi insan hakları ihlalleriyle karşılaşmalarına yol açabilecek nitelikte olduğu yönündeki tespit ve değerlendirmelere yer verildiği görülmüştür. Bu durumda Çin'deki koşulların nesnel olarak kötü muamele yasağına aykırılık oluşturmayaacağı idari ve yargısal makamlar tarafından ortaya konulmalıdır. Ne var ki İdare Mahkemesi başvurunun bireysel koşullarını, menşe ülkedeki güncel insan hakları durumunu ve uluslararası raporları dikkate almaksızın karar vermiş; geri gönderilmesi hâlinde maruz kalabileceği riske ilişkin özenli ve titiz bir değerlendirme yapmamıştır. Dolayısıyla başvurucuya ölüm ve kötü muamele riskiyle karşılaşacağı ülkeye gönderilmesine karşı koruyan etkili usul güvenceleri sağlanmamıştır.

36. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkı ve kötü muamele yasağının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

37. Başvurucu; hakkında sınır dışı etme kararı verilirken eşi ve çocuğuyla ilgili hiçbir işlem yapılmadığını, sınır dışı edilmesi hâlinde aile bütünlüğünün bozulacağını belirterek aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

38. Sınır dışı etme işlemi nedeniyle yaşam hakkı ve kötü muamele yasağının ihlal edildiği sonucuna varıldığından aile hayatına saygı hakkı yönünden ayrıca inceleme yapılmasına gerek olmadığına karar verilmesi gerekir.

VI. GİDERİM

39. Başvurucu; ihlalin tespiti ve 5.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

40. Başvuruda tespit edilen anayasal hak ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar ve zorunluluk bulunmaktadır. Anayasa'nın 148. ve 153. maddeleri ile 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. ve 66. maddeleri uyarınca ihlal kararının gönderildiği yargı mercilerinin yapması gereken iş, yeniden yargılama işlemlerini başlatıp Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında belirtilen ilkelere ve gerekçelere uygun biçimde yürütülecek yargılama sonunda hak ihlalinin nedenlerini gidererek yeni bir karar vermektir (yeniden yargılama konusunda bkz. *Mehmet Doğan* [GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018, §§ 54-60; *Aligül Alkaya ve diğerleri (2)* [1. B.], B. No: 2016/12506, 7/11/2019, §§ 53-60, 66; *Kadri Enis Berberoğlu (3)* [GK], B. No: 2020/32949, 21/1/2021, §§ 93-100).

41. Öte yandan hak ihlali kararından Anayasa Mahkemesinin davanın neticesiyle ilgili bir tutum sergilediği sonucu çıkarılmamalıdır. Anayasa Mahkemesince verilen hak ihlali kararı uyumsuzluğun sonuçlarından bağımsız olup davanın kabulüne, reddine ya da beraate veya mahkûmiyete karar verilmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Kural olarak yargılamanın her aşamasında olduğu gibi ihlalin sonuçlarını gidermek üzere yeniden yapılacak yargılama sonunda da delillerin dava ile ilişkisini kurma ve bunları değerlendirip sonuç çıkarma yetkisi ilgili mahkemelere aittir.

42. Başvurucu hakkında verilen sınır dışı kararının uygulanmaması yönünde tedbir kararı verildiği (bkz. § 3) dikkate alındığında ihlalin tespiti ile yeniden yargılama yapılması başvurucuya yeterli giderim sağlayacaktır. Bu nedenle başvurunun tazminat talebinin reddine karar verilmesi gerekir.

VII. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Adli yardım talebinin KABULÜNE,

B. Yaşam hakkı ve kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

C. Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkı ve kötü muamele yasağının İHLAL EDİLDİĞİNE,

D. Aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın İNCELENMESİNE GEREK OLMADIĞINA,

E. Kararın bir örneğinin yaşam hakkı ve kötü muamele yasağının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere İstanbul 1. İdare Mahkemesine (E.2020/328, K.2020/2379) GÖNDERİLMESİNE,

F. Sınır dışı etme kararıyla ilgili yargılama sonuçlanıncaya kadar başvurunun SINIR DIŞI EDİLMEMESİNE,

G. Başvurucunun tazminat talebinin REDDİNE,

H. 30.000 TL vekâlet ücretinden oluşan yargılama giderinin başvurucuya ÖDENMESİNE,

İ. Ödemenin kararın tebliğini takiben başvurunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

J. Kararın bir örneğinin bilgi için İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı ve Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 13/5/2025 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.